

1920 / 32595

כד' באב תשע"ג
31 ביולי 2013

לכבוד
הדירקטוריון של
המוסד לסקירת עמיתים
ליד לשכת רואי חשבון בישראל בע"מ

נכבדי,

**הנדון: דוח על הסקירה של בקרת איכות בפירמות
של רואי חשבון המבקרים דוחות כספיים
של תאגידיים רשומים בגין שנת הביקורת 2011**

סקירת עמיתים נערכת בפירמות של רואי חשבון המבקרים תאגידיים שניירות הערך שלהם נסחרים בישראל, לרבות חברות דואליות (להלן - "תאגידיים רשומים"). הסקירה האמורה מתייחסת למערך הפעילות המקצועית בתחום הביקורת של דוחות כספיים בפירמה, תוך התמקדות בביקורת של תאגידיים רשומים באותן פירמות. הסקירה של עבודת הביקורת, כאמור, אינה כוללת ביקורת של תאגידיים רשומים שניירות הערך שלהם נסחרים בארה"ב, לרבות תאגידיים רשומים דואלית, הנתונים לפיקוח של ה-PCAOB.

בביצוע הסקירה אנו מתייחסים לשורה של נושאים העוסקים בעיקרם בציות להוראות חוק ורגולציה בתחום הביקורת, לתקני ביקורת מחייבים בישראל ולנהלים שאימצה הפירמה, אם בצורה עצמאית או במקרים בהם הפירמה מסונפת לרשת בינלאומית, הנהלים משולבים עם נהלי הרשתות הבינלאומיות. אנו עומדים בעיקר על מגוון נושאי בקרת איכות ואתיקה מקצועית בפירמה ובשלוחותיה בישראל. לצורך אימות היישום של הכללים המקצועיים אנו בוחרים במדגם של תיקי ביקורת, האמורים לייצג, ככל שניתן, את איכות הביקורת של הפירמות הנסקרות.

הסקירה לגבי שנת הביקורת 2011 תוכננה ל-5 פירמות המבקרות כ-84% מכלל התאגידיים הרשומים ואשר נקבע לגביהן כי הסקירה אצלן תבוצע מדי שנה ול-11 פירמות אחרות המבקרות כ-4.5% מכלל התאגידיים הרשומים, שמביניהן 2 פירמות נסקרות אחת לשנתיים והשאר נסקרות אחת לשלוש שנים. התכנית בוצעה בעיקרה למעט שתי פירמות שהסקירה בהן לא בוצעה כיוון שהתברר כי התאגידיים שבוקרו על ידן אינם רשומים יותר בבורסה. זוהי השנה השביעית בה בוצעה סקירה. ברוב הפירמות זוהי הסקירה השלישית מאז קיום המוסד לסקירת עמיתים (פרט לפירמות שביקרו תאגידיים רשומים לראשונה) ולגביהם קיים מעקב אחר תיקון ליקויים שדווחו בסקירות קודמות.

רחוב מונטיפיורי 1
בית לשכת רואי חשבון
ע"ש קסיר
ת.ד. 29281
תל אביב 6129201
טל. 03-5116666
פ.ד. 03-5116665
אחר: www.icpas.org.il
E-mail: cpas@cpas.org.il

דוח זה מפרט הערות רוחביות העולות מהסקירה, האופייניות לחלק משמעותי של הביקורת בפירמות המבקרות תאגידיים רשומים. דיווח פרטני לגבי כל אחת מהפירמות שנסקרו מוגש לכל פירמה בנפרד. הדוחות המוגשים לפירמות מתחלקים אף הם לממצאים רחביים המאפיינים את העבודה המקצועית באותה פירמה העולים בסקירת מערך הפעילות המקצועית בתחום ביקורת דוחות כספיים ולהערות פרטניות המתייחסות לסקירת הביקורת שנערכה בתיקי התייעוד (ניירות עבודה) של התאגידיים הרשומים שנדגמו בסקירות. בין תיקי הביקורת שנדגמו נכלל תיק הביקורת באחד הבנקים הגדולים בישראל. הבנק מבוקר במשותף על ידי שתיים מבין הפירמות הגדולות. חריגות משמעותיות מנהלי ביקורת תקינים מדווחות לרגולטור המטפל בחברות שנדגמו (מועצת רואי חשבון, רשות ניירות ערך או המפקח על הבנקים, לגבי סקירות של תיקי ביקורת של בנקים).

מרבית הסוקרים היו סוקרים בעלי ניסיון בפרקטיקה ואשר ערכו סקירות גם בעבר. הם נבחרו באופן אישי, על פי ניסיונם המקצועי ועל פי מחויבותם ונאמנותם לתהליך. הרמה המקצועית של הסוקרים שנבחרו תרמה, ללא ספק, לאיכות הסקירה ולעמידה בזמנים שנקבעו להם.

התמקדנו בסקירה זו ביישום של תקן ביקורת 104 העוסק בביקורת של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי ששנת 2011 היא השנה השנייה ליישומו. כן המשכנו בהתמקדות בנושאי אבטחת מידע בפירמות - נושא שחשיבותו הולכת וגדלה ובו פתחנו לפני שנתיים; בגלל המומחיות המיוחדת הנדרשת והזמן הדרוש לתיקון ליקויים אנו מכסים נושא זה בהדרגה. כן המשכנו במתן תשומת לב מיוחדת ביישום תקן ביקורת 96 העוסק בשימוש בעבודת מומחה, לאור הקריטיות של נושאי הערכות שווי ואומדן התחייבויות בתקופות של אי יציבות כלכלית.

אודות לכך שהסקירות הושלמו לפני מועד תחילת הביקורת לשנת 2012, אנו מצפים כי יהיה סיפק בידי הפירמות ליישם את התיקונים הדרושים בביקורת הקרובה. כנוהגנו מאז השנה הקודמת בקשנו מהפירמות הנסקרות שייגבו במסמך נפרד החתום על ידי בכירי הפירמה, המצורף לדוח הסקירה. פעולה זו תרמה, ללא ספק, לקיצור משך זמן הוצאת הדוח והיא אמורה לחזק את אחריות הפירמות למחויבותן לשיפורים.

דיווחנו בעבר על ליקויים בחלק מהפירמות המבצעות ביקורת משותפת (Joint Audit). קיימנו במהלך שנת 2012 מפגשים עם נציגי הפירמות בהם פרטנו את עמדתנו ביחס לאופי ולאופן שיתוף הפעולה בין הפירמות המשותפות ומידת האחריות שיש לכל אחת מהן. אף כי מדובר במקרים ספורים, התנהלות לא נכונה עלולה ליצור חשיפה בעלת השפעה רוחבית. לאור האמור בפיסקה זו, אך גם בגלל צמצום במספר החברות המבוקרות במשותף, אנו מבחינים במודעות גוברת לצורת שיתוף הפעולה ושיפור באיכות הביקורת.

לסיכום, אנו עדים למאמצים משמעותיים מצד רוב הפירמות הנסקרות לתיקון ליקויים שעלו בסקירות קודמות יחד עם מודעות גוברת לבקרת איכות בעבודתם המקצועית ברמת הפירמה בכלל ובתיקי ביקורת של התקשרויות ביקורת בתאגידיים רשומים בפרט, תוך קיום תהליך שיפור מתמשך.

ולסיום רוי"ח יצחק בצלאל סיים את תפקידו כמנהל מקצועי במוסד לסקירת עמיתים ובמקומו מונה רוי"ח יוסי בן אלטבט.

בשם יו"ר וחברי הדירקטוריון של המוסד לסקירת עמיתים אנו מאחלים בהצלחה לשניהם – למנהל המקצועי הנכנס והיוצא.

בברכה,

יוסי בן אלטבט, רוי"ח
מנהל מקצועי

הערות רוחביות אופייניות העולות מהסקירה

אנו מחלקים את הממצאים לפי נושאים עיקריים:

1. אי תלות
2. יישום נהלי ביקורת
3. בעיות תיעוד
4. אבטחת מידע

1. אי תלות

1.1 נהוג בפירמות כי השותפים והעובדים חותמים על הצהרות אי תלות. בחלק מהפירמות הצהרות אלה אינן מתחדשות מדי שנה ובמקרים אחרים ההצהרות אינן חופפות את תקופת הביקורת. לדעת הסקירה הצהרת אי תלות צריכה להתחדש מדי שנה לפחות, לתקופה שלא תעלה על שנה ובתאריך הקודם לתחילת הביקורת.

1.2 לא תמיד נהוג לעדכן את הצהרות האי תלות עם קרות שינויים בהרכב הבעלות והנהלה של התאגידים המבוקרים, או שינויים בצוות ההתקשרות. באחד המשרדים הגדולים העדכון נעשה בדרך השלילה, היינו העדר תגובה לשינוי מדווח ייחשב כקיום אי התלות. יש לדעתנו לעקוב אחר שינויים בתאגידים המבוקרים ולחדש את הצהרות אי התלות עם שינויים אלה והכל בצורה אקטיבית, תוך תשומת לב מירבית לשינויים כנ"ל.

2. יישום נהלי ביקורת

2.1 בעבר לא נהגו הבנקים להשיב על בקשות לקוחותיהם למשלוח אישור ישיר לרואי החשבון המבקרים. כתוצאה מדיווח חוזר בדוחות הסקירה יזמה לשכת רואי חשבון בישראל פנייה למפקח על הבנקים שיורה לבנקים להיענות לפניית לקוחותיהם על מנת שרואי החשבון המבקרים שלהם יוכלו לקיים את הוראות תקני ביקורת 82 ו-84 הרואות בקבלת אישור ישיר ראיית ביקורת חשובה. בחודש נובמבר 2011 פרסמה לשכת רואי חשבון חוזר, בחתימת הנשיא דאז, המודיע על הוצאת הוראה מטעם המפקח על הבנקים שבאה לפתור בעיה זו. למרות האמור בחוזר הנשיא, לא פעלו מרבית הפירמות בדרישה לאישור ישיר, או שפעלו באופן חלקי במספר תיקי ביקורת, אך לא בכלם.

2.2 במרבית המקרים לא תיקשרו היועצים המשפטיים של לקוחות הביקורת במישרין עם רואי החשבון המבקרים של לקוחותיהם המשותפים. אמנם רואי החשבון המבקרים הפעילו נהלים חליפיים, אולם יש לעשות מאמצים להסדרת העניין בדומה לטיפול שנעשה בבנקים כדי לאפשר קיום הדרישה לתקשורת ישירה, כאמור בתקן ביקורת 83.

2.3 קבלת אישורים ישירים מחייבים וזכאים הוא נוהל ביקורת חשוב בתהליך איסוף ראיות ביקורת. הנושא מקבל ביטוי בתקן ביקורת 82 "ראיות ביקורת" (סעיף 35 בתקן זה) וכן בתקן ביקורת 84 "אישורים חיצוניים". מידת ההיענות של ציבור החייבים והזכאים לבקשות אישורים היא קטנה ונמנע לעיתים מהמבקרים להסתמך כראוי על נוהל ביקורת חשוב זה. יש מקרים בהם לא נשלחו כלל בקשות לאישורי יתרות, בהנחה שממילא שיעור ההיענות לבקשות אלה קטן ובמקומם מיושמים מלכתחילה נהלי ביקורת חליפיים. לדעת הסקירה קבלת אישורי יתרה מחייבים וזכאים הוא נוהל ביקורת חשוב, אין לוותר עליו ויש לעשות את המאמצים הדרושים לעמוד בו, לרבות משלוח בקשות שניות ופניות טלפוניות לעידוד היענות לבקשת לקוחות הביקורת.

2.4 לא קיימת תמיד הקפדה ביישום תקן ביקורת 96 לקבלת דוח סופי (בהבדל מטיוטה) החתום כהלכה על ידי מומחה ובדיקת האובייקטיביות שלו, כנדרש בתקן. יש שהדבר נעשה מלחץ זמנים או חוסר הקפדה. תקן ביקורת 101 הדן בתיעוד מאפשר להשלים בעיות מסוג זה תוך 60 יום מתאריך החתימה על דוח רואה החשבון המבקר.

2.5 פירמות מסוימות אינן מקפידות לבצע הערכת סיכונים (תקן ביקורת 93) ותכנית ביקורת בכתב (תקן ביקורת 74) המותאמת ללקוח ולתוצאות הערכת הסיכונים ומשתמשות בפורמט אחיד של תכנית ביקורת.

2.6 במקרים לא מעטים אין מקפידים על חתימת מכתב התקשרות לפני תחילת הביקורת, כנדרש בתקן ביקורת 91. יש אפילו מקרים שמכתבים אלה נחתמו בתאריך החתימה על דוח רואה החשבון המבקר.

2.7 לשם חיזוק בקרת האיכות על שירותי הביקורת אנו ממליצים כי בתיקי ביקורת שקיימות בהם בעיות מס מורכבות יקוים נוהל קבוע של עיון מומחי המס בפירמה בתיעוד הביקורת של סעיפי המס.

3. תיעוד

נושא התיעוד מכיל את מרבית הליקויים שנמצאו בפירמות שנסקרו (לאו דווקא במשקלם). אף שנושא זה הוא טכני בעיקרו, הוא אמור לעיתים לתעד ראיית ביקורת חשובה והעדרו מקשה להעריך את ראיות הביקורת שנאספו ואם הביקורת בוצעה כראוי. נעמוד להלן על מספר ליקויים השכיחים ביותר, או שהם חשובים להוכחת ביצוע נהלי הביקורת הנדרשים:

3.1 במספר מקרים לא היה התיעוד של ביקורת אפקטיביות הבקרה הפנימית שלם. האמור מתייחס בין השאר לזיהוי תהליכים מהותיים מאד בבחינת מצגי ההנהלה.

3.2 תהליך הסקת מסקנות וקבלת החלטות בתהליך הביקורת ומתן חוות הדעת אינו מלווה תמיד בתיעוד שלם. הדבר שכיח במיוחד באי עריכת מזכר סיכום הביקורת האמור לתאר את הנושאים המשמעותיים שזוהו במהלך הביקורת ואופן הטיפול בהם.

3.3 תקן ביקורת 101 נותן ארכה של 60 יום מתאריך החתימה על דוח רואה החשבון המבקר להשלים את תיקי התיעוד. נמצאו מספר מקרים שבהם הושלם התיעוד לאחר תום התקופה האמורה. העדר הקפדה בנושא זה ודאי מכבידה על ביצוע הסקירות הרבעוניות באותו מועד ועשוי למנוע מצוות הסוקרים להתחיל בהליך הסקירה במועד המתוכנן.

4. אבטחת מידע

החל משנת הביקורת 2009 ועובר לשנת הביקורת 2011 אנו סוקרים את ההיערכות של הפירמות בנושאי אבטחת מידע. חשיבות הנושא היא לא רק בהגנה על סודיות המידע הקשור ללקוחות שהיא בגדר חובה אתית כלפיהם, אלא בפגיעה אפשרית בתיעוד הנשמר בפירמה, אשר יותר ויותר עובר למדיה אלקטרונית ופגיעה בו עלולה לגרום נזק כבד. הנזק יכול להיגרם על ידי גורמים עוינים חיצוניים, אך יכול להיגרם גם מבפנים על ידי שימוש לא זהיר של סגל הפירמה. ככל שהסיכון גובר גם אמצעי ההגנה הולכים ומשתכללים, אלא שהתקנת אמצעי הגנה יעילים ומעודכנים היא לעיתים יקרה ודורשת זמן היערכות, מה שגורם לפירמות מסוימות שלא להיות ערוכים באופן מלא לסיכון של גרימת נזק למערכת המידע, בין אם הפגיעה מכוונת או שהיא נעשית באקראי.

בפירמות המבוססות על תיעוד אלקטרוני בהיקף נרחב השלמנו לפחות סקירה ראשונה של נושאי אבטחת המידע. בגלל אופי והיקף הנושא הוא נבדק בהדרגה בפירמות בהן היקף השימוש במערכות מידע אלקטרוניות הוא גדול ודוח הסקירה המוגש לפירמה כולל פרק העוסק באבטחת מידע. ממצאי הסקירות מצביעים במרבית המקרים על צורך, בשיפור מערכות האבטחה, הן באבטחה במערכות אלקטרוניות והן באבטחה פיזית. מאחר ומדובר בתהליך אשר מטבעו מתמשך על פני תקופות ארוכות, יחסית ודורש משאבים איכותיים

ויקרים, אנו חוזרים לבדוק יישום המלצותינו לתיקון נושאים אלה לאחר דילוג על תקופת הביקורת הדרושה לתיקון הבעיה.

מאחר שאמצעי ההגנה הם מגוונים ושונים מפירמה לפירמה קשה לעשות הכללות. ניתן עם זאת למנות את התחומים העיקריים הדורשים התייחסות:

- (א) מידור בהרשאות גישה לנתוני לקוחות, הן במערכות מידע ממוחשבות והן בגישה פיזית לתיקי התייעוד;
- (ב) אבטחת מידע למניעת דליפת מידע רגיש, באמצעות דואר אלקטרוני או באמצעות מדיה נתיקה;
- (ג) ניטור פעילות חריגה בקבצי מחשב, לרבות אפשרות של חסימת קבצים;
- (ד) אבטחת מחשבים ניידים, לרבות אפשרויות של גישה מרחוק;
- (ה) אבטחה פיזית, הן במשרדי הפירמות והן לגבי מחשבים ניידים ותיקי תיעוד המוחזקים במשרדי הלקוח במהלך ביצוע הביקורת.

* * *